

Развој судске психијатрије у Србији

Срђан Миловановић^{1,2}, Александар Јовановић^{1,2}, Мирослава Јашовић-Гашић¹, Никола Иланковић^{1,2}, Душан Дуњић³, Анета Лакић^{1,4}, Славица Ђукић-Дејановић^{5,6}, Милутин Ненадовић^{7,8}, Драгиша Ранђеловић⁸, Димитрије Миловановић¹

¹Медицински факултет, Универзитет у Београду, Београд, Србија;

²Клиника за психијатрију, Клинички центар Србије, Београд, Србија;

³Институт за судску медицину, Универзитет у Београду, Београд, Србија;

⁴Клиника за дечју неурологију и психијатрију, Београд, Србија;

⁵Факултет медицинских наука, Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац, Србија;

⁶Клиника за психијатрију, Клинички центар Крагујевац, Крагујевац, Србија;

⁷Медицински факултет, Универзитет у Косовској Митровици, Косовска Митровица, Србија;

⁸Специјална психијатријска болница „Др Лаза Лазаревић“, Београд, Србија

КРАТАК САДРЖАЈ

Развој правне регулативе у домену душевног здравља на нашим просторима у вези је с настанком и развојем најстарије психијатријске болнице у Србији. Скоро у исто време када и у најнапреднијим земљама Европе уведен је и у тада маленој Србији принцип да је душевним болесницима који су извршили кривично дело место у психијатријској болници, а не у затвору. Утемељивачи српске судске психијатрије – др Јован Данић, др Војислав Суботић млађи и др Душан Стојимировић – потекли су из прве српске психијатријске болнице, Дома за с ума сишавше, основане 1861. године на Губеревцу, у Београду. На њихов рад се надовезује прегалаштво проф. др Владимира Ф. Вујића и проф. др Лазе Станојевића. По оснивању Медицинског факултета у Београду, уз стицање нових искустава и позитивних помака у овом домену, долази, на основу опште уредбе Универзитета из 1931. године, до формирања факултетских савета, који као колективни орган дају стручна мишљења. Тако је образован први судскомедицински одбор Медицинског факултета у Београду, који је отпочео с радом 1936. године, када је усвојен Пословник Судскомедицинског одбора. После Другог светског рата проф. др Урош Јекић, проф. др Душан Јевтић, др Стеван Јовановић, проф. др Борислав Капамаџија, проф. др Максим Штернић, проф. др Јосиф Весел и проф. др Димитрије Миловановић доприносе даљем развоју судске психијатрије у Србији.

Кључне речи: судска психијатрија; Србија; психијатријска болница; одбор

УВОД

Скоро у исто време када и у најнапреднијим земљама Европе, тако је и у тада маленој Србији уведен принцип да је душевним болесницима који су извршили кривично дело место у психијатријској болници, а не у затвору [1]. Отада су и код нас судски органи позивали појединце психијатријске струке да пруже стручну помоћ у процењивању умне способности појединих окривљених лица. Наша правна регулатива која говори о пријему болесника на лечење у психијатријску установу почива на аустроугарској регулативи из 1916. године. У данашње време се врше реформа и нове поставке Закона о менталном здрављу и правима душевних болесника [2]. Данас је форензичка или судска психијатрија област психијатрије која се бави кривичноправним и грађанскоправним аспектима настанка, испољавања и лечења психијатријских поремећаја у вези с којима суд може позвати лекара као вештака, да му својим стручним знањем помогне у решавању одређеног правног спора.

РАЗВОЈ СУДСКЕ ПСИХИЈАТРИЈЕ И ОСНИВАЊЕ СУДСКИХ ОДБОРА У СРБИЈИ

Развој правне регулативе на нашим просторима у вези је с настанком и развојем најстарије психијатријске болнице у Србији и на Балкану. Болница је примала „сумашедша лица“, како су се тада називали душевни болесници. Болница је била смештена на Губеревцу, крају Београда који је у то време био далека периферија, а данас је то шири центар града. Израз „сумашедеши“ доцније је промењен у „с ума сишавши“, а установа је названа „Дом за с ума сишавше“. После извесног времена добила је нов назив – „Болница за душевне болести“ [3].

Подаци о развоју судске психијатрије „у кнежевини и краљевини Србији“ сабрани су у изванредном раду др Војислава Суботића, тада лекара Болнице за душевне болести, који је на ову тему реферисао на Првом конгресу српских лекара и природњака 1904. године. У том свом реферату он дословно каже: *...Из акџиа ѿојечийѣлѣстѣва ѿравосуџија од 08. VIII 1861. ѓ. No 5920 видѣ*

Correspondence to:

Srdan MILOVANOVIĆ
Medicinski fakultet
Univerzitet u Beogradu
Dr Subotića 8, 11000 Beograd
Srbija
dr.srle@eunet.rs

се да су се, у њом времену, у казаматаима налазила душевно болесна лица! ...Тим акцијом наређено је ујравама казамата „да сва сумашедша лица, која би у ајсу имала“ пошашу у новоосновани Дом за с ума сишавше. То је први почетијак ка бољијку! Из казамата у Ђурији буде доведена Каја Ђермановић из Шайца са извештем ујраве да болује од епилепсије и епилептичкој лудила. То је прва болесница и први судски случај у истом доба! Појетичијелство правосудија наредило је суду да Кају пошласи за суманушу, у смислу усјројсја дома за с ума сишавше. Услед тоја буде привављено мишљење како лекара ђуријској казамата, њако и д-ра Флорјана Бирја, ондашњег ујравителја дома за с ума сишавше, и са акцијовима њених кривица пошлати суду. ...Из акцијова ујраве казамата видело се да је Каја њешка епилептичка, и ојасна како за друје њако и за себе. У свом лудилу она је покушала самоубиство, као њијо пошведочава једна јрдне величине засечена рана на ѡрбуху истод лажичице њене, коју је она у болести фегермесером учинила. Из забележака др Бирја јасно се види да је Каја била њешко душевно болесна жена. Па ијак суд није моја пошласији за сумашедшу, и пошлао је умоболну жену на робију! Не само њијо је суд пошрешо 1861. године, нејо је пошрешо 1859. и 1860. године када је збој краје Кају, као епилептичку, осудио на 5 година робије но без јвожја (збој њене болести), мада је суд знао, и сам у акцијовима зайсао: „Она је пошрешо при болести њеној од фраса обадве кошуље у фуруну бачила и изјореле су и њако је сада јола!“ Каја је и раније 1856. године осуђивана за покушај убиства и крађу на 6 година робије у њешком окову, коју је пресуду Ајелација преначила на 50 камција које су јој и ударене! Она је још њада била јмеђу померила и имала њежак облик јадајуће болести. Као њијо се види: редак и поучан пример у сваком пошледу! ...Није ово једини случај у коме је суд пошрешо. Ја не моју на овоме месту набројати све ње пошрешке које су долазиле из нејо знавања душевних болести, јер је по данашњем закону суд решавао „ко је сумануш“! Новим саниј. законом од 1881. године укинушо је ово, и пошисано је, да је чисто лекарски посао давати мишљење о душевном сјању. У прво време, 1861. до 1881. године, сјровођени су у болницу случајеви већином већ пресуђени: „пошласени за сумануше“, чија је кривица њим самим била окончана. У добу од 1881. до сада, највећи број криваца сјровођен је на пошатирање пре пресуђења, у шоку суђења, с намером да се дође до материјалне истине: у каквом је душевном сјању било окривљено лице у време извршења злочине радње. Незнајан број ујућиван је пошле прве пресуде, по наредби виших судова. [1]

Током времена су се стицала и нова искуства и позитивни помаци у области судске психијатрије. Тако је за све компликованије судске предмете и у случајевима предвиђеним посебним законима у Србији и уредбом Универзитета од 1931. године предвиђено да факултетски савети, као колективни орган, дају стручна мишљења. Тако је образован први судскомедицински одбор Медицинског факултета у Београду, који је отпочео с радом 1936. године, када је усвојен Пословник

Судскомедицинског одбора. Тек тада је ова сложена судскомедицинска вештачења тзв. *superarbitrarium medico-forensis* преузео Савет Медицинског факултета. Иницијатор овог подухвата и аутор поменутог Пословника био је Милован Миловановић, професор судске медицине. У доба окупације (1941–1945) судскомедицинска вештачења под руководством проф. Миловановића обављао је Судскомедицински одсек Главног санитетског савета. По ослобођењу 19. децембра 1945. године, проф. Миловановић је упутио акт Министарству народног здравља Србије у којем их обавештава да по члану 192. Кривичног поступка судови могу тражити судскомедицинска вештачења или од главног санитетског савета или од Медицинског факултета у Београду. Истовремено обавештава да при Медицинском факултету за ту сврху постоји стални Судскомедицински одбор. Школске 1949/50. године медицинска Велика школа објављује распоред предавања на Медицинском, Фармацеутском и Стоматолошком факултету, где наставу из психијатрије, па и судске психијатрије, држе проф. др Лаза Станојевић и проф. др Владимир Вујић. Исте године Судскомедицински одбор се признаје као посебна комисија Медицинског факултета, која је решавала све предмете из области соматске медицине и чисте психијатрије. Проф. Владимир Вујић, као први продекан Медицинског факултета од 1945. године, био је председник, а чланови Одбора били су: Илија Димитријевић, професор фармакологије, Урош Јекић, професор психијатрије, и Јулијана Богићевић, доцент судске медицине. Проф. Вујић је био председник Одбора до своје смрти 1953. године, када га је на тој дужности наследио проф. Јекић. Као чланови Одбора изабрани су: проф. др Синиша Богдановић, проф. др Аћим Марковић, проф. др Светислав Стојановић, проф. др Милић Грујић, проф. др Јован Ристић и проф. др Јулијана Богићевић [4]. Године 1966, на предлог проф. др Јулијане Богићевић, формира се посебна судскопсихијатријска комисија у оквиру Судскомедицинског одбора Медицинског факултета, са проф. др Јованом Ристићем на месту председника. Године 1978. Скупштина Медицинског факултета бира судскомедицински одбор и председника проф. др Добривоја Јокановића, у чијем саставу је психијатријска комисија са проф. др Максимом Штернићем на челу.

Према члану 345. Статута Медицинског факултета из 1987. године, Савет Медицинског факултета образовао је нови судскомедицински одбор који је у свом саставу имао 15 чланова. Овај одбор имао је судскомедицинску и судскопсихијатријску комисију. Судскопсихијатријска комисија имала је пет чланова: три психијатра, судског медицинара и неурохирурга. У истој комисији стални чланови били су: проф. др Димитрије Миловановић, проф. др Јосиф Весел, проф. др Предраг Каличанин, проф. др Никола Секуловић и проф. др Владислав Дожић. Њихове седнице су се редовно одржавале у Институту за психијатрију. Пракса коју је увела ова комисија наставила се и после 1994. године, а према њој се из реда млађих психијатара ангажују

известноци за поједине предмете. Од 1994. године, одласком проф. Миловановића у пензију, Судскопсихијатријском комисијом Судскомедицинског одбора руководе најпре проф. др Јован Марић, а потом проф. др Владимир Пауновић и проф. Мирослава Јашовић-Гашић. Присуствовање седницама ове комисије омогућило је заинтересованим психијатрима и клиничким психолозима додатну едукацију из ове области. Према новом правилнику о раду, одлуком од 1. јуна 2009. године, Судскопсихијатријска комисија прерасла је у Судскопсихијатријски одбор Медицинског факултета у Београду. Садашњи председник овог одбора је проф. др Александар Јовановић.

УТЕМЕЉИВАЧИ СУДСКЕ ПСИХИЈАТРИЈЕ У СРБИЈИ

Др Јован Данић (1847–1924)

Јован Данић постављен је за управника Душевне болнице на Губеревцу 1887. године. Овај великан наше медицине први је српски психијатар, специјалиста и утемељивач судскомедицинске и психијатријске литературе са више од 200 објављених чланака. Матурирао је у Београду 1869. године, Медицински факултет завршио у Цириху и Вирцбургу, а лекарски рад почео као приватни лекар у Београду. Крајем 1889. године изабран је за физикуса Тупријског округа, да би 1894. био поново постављен за управника Душевне болнице, где је остао до 1911. године. Као секретар Санитетског одељења Министарства унутрашњих дела помагао је у састављању санитетских закона [5, 6]. Под управом др Јована Данића Душевна болница је имала девет одељења са укупно 180 постеља. Историје болести су добиле нов облик, а нозолошки ентитети су се највећим делом подударали с терминологијом којом се служила европска психијатрија [6].

Др Војислав Суботић млађи (1866–1922)

Медицину је студирао у Бечу и 1892. године промовисан је у доктора целокупног лекарства. Још као медицинар показивао је изразиту наклоност за судску психијатрију, те је 1891. године с немачког језике превео и, уз одобрење аутора, одштампао књигу „Хипнотизам“ проф. др Хајнриха Оберштајнера, с посебним освртом на клинички и судскомедицински значај. Психијатрију је специјализирао код водећих стручњака тог доба – Крафт-Ебинга у Бечу и Жана Шаркоа у Паризу. По повратку у Србију распоређен је на место секундарног лекара у Душевној болници, где је радио наредних 29 година (од 1911. до краја живота био је на месту управника). Аутор је бројних научних и стручних радова публикованих у домаћим и страним часописима (Српски архив за целокупно лекарство, *Medizinische Klinik, Jahrbücher für Psychiatrie und Neurologie*, Јавор, Дело, Бранич, Ревизија полицијски гласник), међу којима

се издвајају радови „О убиству и силовању“ (1866), „Лудило и симулација“ (1897), „Емоције, лудило и злочин“ (1898), „*Die Rusalien im Königreiche Serbien*“ („Русалје у Краљевини Србији“, 1902) и „Убиство у лудилу са предумишљајем“ (1912). Као изасланик српске државе подносио је запажене реферате на скоро свим одржаним психијатријским конгресима у то време. Ипак током читавог радног века најближа му је била судска психијатрија. Бележио је и објављивао разне судске случајеве и судскопсихијатријска мишљења Главног санитетског савета, чији је био члан. Предавао је на Богословији, а годинама је држао бесплатна предавања из области судске психијатрије правницима и лекарима. Рукопис његове књиге „Грађа за судску српску психијатрију“ није угледао светлост дана јер је неповратно изгубљен [7].

Стручност, професионални ентузијазам и лични ангажман на ширењу знања обезбедили су др Суботићу млађем истакнуто место у историји наше психијатрије. С правом се може рећи да је др Суботић био визионар, просветитељ и човек који је до краја служио лекарској професији и своме народу. Будући да је био психијатар и често вештак пред судовима, др Суботић је неком приликом имао задатак да помоћу хипнозе открије пређутане чињенице код оптужених у једном великом државном судском процесу [7]. У реферату „О убиству и силовању“ описао је случај силовања које је над својом женом Стојном извршио резервиста Лазар Радојичић из Горњих Грбица. Реферат је саопштен на седници Српског лекарског друштва 1895. године, када је др Суботић на убедљив и стручан начин већ тада разрешио дилему: да ли и под којим околностима супруг може да изврши кривично дело силовања над својом законитом женом. У тад важећем Кривичном закону децидирано се наводи да је кривично дело силовања само оно „ко принуди на обљубу женско лице са којим не живи у брачној заједници, употребом силе или претње“. За др Суботића се слободно може рећи да је у српску судску психијатрију први увео потребу социјалног анкетирања. У објављеном реферату „Лудило и злочин“ из 1898. године указао је на значај прикупљања података на терену – из средине где испитаник живи и од његове породице – за свеобухватно сагледавање околности под којима је извршено кривично дело. Крећући се често по беспућима руралне Србије, марљиво је прикупио разне податке значајне за сачињавање коначног судског мишљења. Тамо се наводи: *...Мада смо и на основу овога овде, моћи дајемо своје мишљење, ми смо ипак хтели да прибавимо још боље доказе и сигурније подацике и да тек онда дамо одсудно мишљење. У тој намери иштовао је један од доле ишписаних (др В. М. Суботић) у село Г. где је В. извршио ишпуцај убиства, и село С. где је В. рођен и где сада стално живи. ...Њему је пре ишписивања сељана и родбине, а нарочито мајке В.-ове био од помоћи начелник среза..., чиме је др Суботићу ишсао био веома олакшан...*

Бројни радови из области судске психијатрије др Суботића објављени су у разним стручним часописима

онога времена. Када се ови радови данас прочитају, уочава се ауторово визионарско сагледавање ове научне дисциплине, посебно у Србији, што се може осетити и из њихових речи: *...Из свега овде изложено јасно се види, да је судска психијатрија, као наука имала велику и важну примену у Србији, и да су лекари и судови имали јуне руке посла око расправе овако тежих и компликованих случајева. У моме делу, које ће доцније издати Министарство унутрашњих дела, и у коме ће сви ови случајеви бити детаљно разрађени, биће изнешен рад свију чинилаца, па ће се видети шта је ваљало, а шта је било погрешно, шта и како треба исправити, те да се у свему исправне захтеви науке и правде! Сем тога види се да ову грану науке треба у нас озбиљно неговати.* Ван својих ускостручних активности, др Суботић је био и познати јавни радник [6, 7, 8]. У сарадњи с Психијатријском секцијом Српског лекарског друштва, Институт за психијатрију Клиничког центра Србије посветио је јуна 1992. године свој 22. Едукативни семинар из судске психијатрије др Војиславу Суботићу млађем, првом српском судском психијатру.

Др Душан Стојимировић (1870–1955)

Рођен је у Смедереву; интерниста и психијатар, бечки ђак. Био је десет година управник Душевне болнице у Београду, од 1922. до 1932. године, када је медицина у Србији била на завидном нивоу. Редовно су праћене актуелне теме и нова достигнућа, о којима се писало у најпознатијим медицинским часописима, између осталог и због здраве конкуренције која је владала међу нашим лекарима руске, париске или бечке школе, те је свако настојао да не заостаје у знању. Тадашњи млади београдски Медицински факултет је зато добио врло високи ранг. Др Стојимировић је и сам могао да буде наставник на овом факултету, али је сматрао да може више учинити лечећи болеснике него подучавајући студенте, иако је надгледао вежбе из психијатрије које су одржаване у Душевној болници.

Крајем 1904. године о свом трошку одлази поново у Беч, овај пут на специјализацију из интерне медицине код чувеног професора Најсера (*Neisser*). Годину дана касније, веома задовољан постигнутим успехом и проширеним знањем, враћа се у Србију и добија службу у Гроцкој, где се задржао до 1908. године, када се јавља на конкурс отворен за интернисту у Душевној болници у Београду. Наредне 24 године, до свог пензионисања, остаје ту, најпре као секундаријус, затим примаријус, а на крају као управник, поставши кроз те године и специјалиста за душевне болести. У „Казивањима“, која је дао историчару и биографу др Влади Станојевићу Трнском, Стојимировић сликовито описује како се вештачила пословна и тестементарна способност у то време: *Често сам морао да се бавим експертизама из судске медицине, дакле ишитањима нимало обичне ни лаке „психологије“.* Дешавало се да се у душевном слову неке личности *исила чitava једна породица, па сам*

морао да ситојим између мајке и луде кћери или сина, односно између несрећне деце и њихових родитеља разореној ума, што није било лако нићи весело. Људски обзир, чување лекарске тајне, медицински проблеми, све је то долазило да само оштра мој боложај ако су и пацијенти и породица вређали лекаре, болничаре итд. Али било је најтеже бити савестан и поштен експерт између оболелој, родбине и суда када је ваљало утврдити нечију способност или неспособност за правне радње, па и за писање тестамената. Смем да кажем да се ми никада нисам одрешио о савести и да сам одлучно секао по правди и истини, констатирајући чињенице, без обзира што су некада били милиони у ишитању и што је човек могао добро да наплати услуге овој или оној страни. Међутим, сипаре ће се судије ситити, да никада ниједна моја дијагноза, није била на суду ни оспорена, а камоли оборена. Штавише, ја сам следећу Данићеву традицију, имао и велике борбе са несавесним колегама, који су за јаре луде поплашавали за њихову – а да би ови дали изјаву у корист извесних наследника – а њихову за луде, да би несрећни човек био интерниран, добио сипараоца имања и био оштрачан од даљих и ближних сродника. Подвлачим да су ми ишитаји били доста репки, да те њачке никад нису биле лаке и да нису остале некажњене, нићи у важности, али најомиљенијем да нема деликатније дужности за психијатра од оцењивања правне способности неког човека. Можда само они који као судије воде бракоразводне спорове имају тако суйтилно и тешику дужност, па ситоја и моћност корупције и свих њених последица. Ја сам срећан, што моју да иштакнем, да ни моји претходници, а ни моји ученици, као нпр. професор Вујић, нису у том погледу били мање индиферентно честити него ја. Кома смо ми у Србији дали ишитају од главе, он је заиста на њу имао право, а кома смо је одузели, он заиста није имао право да располаже својом вољом. А оново треба да иштакнем да није и никад лекарска савест није била пошребнија, него баш у овој области, која засеца у најличнија права човека и грађанина, кома се доушита или ускраћује моћност да управља својом породицом и васпитањем своје деце, да располаже својом имовином и својом слободом. На крају своје лекарске каријере, ја се помало поносим, што сам и у тој области оштрао на висини и што се никад нисам одрешио одговарајући суду на ишитање да ли је неко луд или њихован кад ишше тестаменати или кад је извршио крађу, убиство итд. Штавише, ја сам једном ириком и једном министру-корупционашу рекао, да би, да није министар, већ одавно био под мојим сипарителством, јер сам знао, да је он корупционаш по једном клейтоманском напону, који сам називао код њега, а што није могао да се оштра мом психијатријском оку. Наравно, ови сипави поштености психијатра нису увек лака сипар у животи, јер се често може да деси, да адвокат, па чак и сами лекари комбатирају психијатрову објективно мишљење. Зато није увек било лако убедити ни суд, ни јавно мњење, јер се дешавало, да се и ишитања умеша у неку „масну“ или „интересантну“ иарницу...

Још као срески лекар сам морао да се бавим судском медицином, оглазећи у извиђаје на месту злочина, вршећи секције итд. У Београду сам као психијатар имао многу деликатнију дужност као експерт пред нижим и вишим судовима (Апелацијом и Касацијом) који су усвајали моја мишљења, те сам ипак болеснике отимао судству и доводио их у душевну болницу, а симуланте, итд. оне који су изиравали луде да би умањили своју правну одговорност, остављао судовима да их они по закону казне, а сарађивао сам чак и са духовним судовима у брачним споровима, као и са полицијом. [9]

Др Владимир Вујић (1894–1953)

Академик Владимир Вујић био је чврста, морална личност, огромне интелектуалне ерудиције, горостас науке и учитељ онакав о каквим говори историја – као о гранитним стубовима на путевима развитка. Био је управник Неуропсихијатријске клинике Медицинског факултета у Београду од 1945. године до своје смрти 1953. Клиника за психијатрију у Београду заслужено носи име Проф. др Владимира Ф. Вујића, утемељивача неуропсихијатријске школе у нашој земљи. Зачетник је Судскомедицинског одбора Медицинског факултета, а са проф. Лазом Станојевићем и руководилац наставе из судске психијатрије. Посебну захвалност проф. Вујићу исказао је проф. др Душан Јевтић у првом издању Судске психијатрије из 1951. године. Проф. Вујић је од 1936. године био и члан комисије при војсци са др Јорданом Тасићем и др Драгољубом Јовановићем. Био је високоетичка личност у животу, али и у струци и науци. Етичност у науци је била његова преокупација. На једном од својих предавања, док је говорио о феномену тзв. псеудологије фантастике, указао је на значај овог психопатолошког поремећаја, посебно за судске психијатре: *Управо сам недавно већтачио један такав случај због кога умало није дошло до сукоба са једном суседном земљом...* [3, 8, 11]

Др Урош Јекић (1896–1980)

Проф. Урош Јекић је 1924. године започео специјализацију из психијатрије у Општој државној болници у Београду. По завршеној специјализацији радио је у душевној болници у Топоници, недалеко од Ниша, до 1945. године. У првој влади Србије (1945) био је министар здравља, а 1949. почиње да ради на Неуропсихијатријској клиници Медицинског факултета у Београду. После смрти проф. Вујића постављен је за управника Неуропсихијатријске клинике; ову функцију обављао је до одласка у пензију 1968. године. Био је дугогодишњи председник Судског одбора Медицинског факултета и председник Друштва за душевну хигијену Србије. Заједно са својим сарадницима веома је много учинио на унапређењу судскопсихијатријске дисциплине и на повезивању органа правосуђа са психијатријском струком [3].

Др Душан Јевтић (1899–1966)

Специјалистички испит из психијатрије положио је 1938. године у Београду. После завршених студија и обављеног лекарског стажа радио је као лекар опште медицине и лекар специјалиста у Државној болници за душевне болести у Ковину, Државној болници у Сарајеву и Државној болници за душевне болести у Београду (од 3. децембра 1938. до 27. фебруара 1941). Године 1940. изабран је, а фебруара 1941. године постављен за доцента за предмет Криминална психијатрија на Правном факултету у Београду; године 1947. поново је преузет. За ванредног професора за предмет Судска медицина и психијатрија изабран је 1950, а за редовног професора 1956. године. Као професор Правног факултета обављао је многе функције, међу којима и дужност продекана факултета (школске 1952/53. и 1953/54. године) и шефа Катедре кривичног права. Био је и сарадник Филозофског факултета у Београду. На Правном факултету у Београду предавао је криминалну психијатрију, судску медицину и психијатрију и правну медицину. Написао је и објавио велики број научних радова који представљају изванредан допринос научним дисциплинама којима се бавио, нарочито правној медицини, којој је и дао назив под којим се она и данас наводи на Правном факултету у Београду. Посебан научни и педагошки значај имају његови уџбеници „Судска психијатрија“ и „Криминална психопатологија“, као и његов најзначајнији рад – „Судска психопатологија“. Ова дела су изузетно достигнуће наше науке у овој области из тог периода.

Проф. др Јевтић бавио се и књижевним радом, нарочито у периоду између два рата. Прву књигу песама објавио је 1919. године, а 1927. и 1929. је добио награде Министарства просвете за збирку песама и збирку приповедака. У сарадњи са својом супругом, др Надеждом Јевтић, објавио је дело „Десетогодишња мед. статистика Државне болнице за душевне болести у Ковину 1924–1934“ [10].

Др Стеван Јовановић (1903–1989)

Гимназију је завршио у Јагодини, а Медицински факултет у Београду 1932. године. Прво радно место било му је у Неуропсихијатријској болници у Ковину, одакле прелази у Душевну болницу у Београду (садашњу Болницу за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић“), где остаје до пензионисања 1963. године. По завршетку НОБ-а кратко је био секретар за здравље града Београда, а онда се враћа у болницу „Др Лаза Лазаревић“ на место управника до пензионисања. Након што је изабран за судског вештака, читав свој радни век био је позиван да даје стручна мишљења. Због изузетних и стручних експертиза, ангажовале су га многе судије широм земље.

Основао је психијатријску амбуланту у Централном затвору у Београду, која касније прераста у КПД болницу. Био је један од оснивача Психијатријске болнице у Вршцу и уложио велики труд да она постане савремена установа. Такође је био један од иницијатора изградње одељења у Падинској Скели. Био је један од оснивача

Синдиката здравствених радника Југославије и дугогодишњи председник. Аутор је првог уџбеника из неуропсихијатрије истоименог назива намењеног средњомедицинским кадровима за рад у психијатријској области.

Др Максим Штернић (1921–1999)

Рођен је у Београду, где је завршио средњу школу и Медицински факултет. Био је начелник Центра за судску психијатрију Неуропсихијатријске клинике у Београду од оснивања до одласка у пензију (1975–1985). Написао је прво поглавље уџбеника под називом „Судско медицинска и психијатријска вештачења за студенте медицине и права“. У оквиру неуропсихијатријске струке читавог свог радног века искључиво се бавио судском психијатријом и проблематиком саобраћајне медицине.

Др Борислав Капамација (1926–2007)

Рођен је у Новом Саду. Његов посебан допринос у оквиру неуропсихијатрије огледа се у објављивању неколико издања изванредног уџбеника под насловом „Судска психијатрија“, који и дан-данас користе психијатри и специјалисти судске психијатрије.

Др Јосиф Весел (1927–)

Аутор је уџбеника „Правна медицина“ са Михајлом Лукићем и Самуилом Пејаковићем. Посебно је допринео

развоју судске психијатрије увођењем редовног обучавања психијатара на Медицинском факултету у Београду у области судске психијатрије док је био на дужности начелника Центра за судску психијатрију Психијатријске клинике у Београду [11].

Др Димитрије Миловановић (1928–2009)

Био је стални члан Судско-психијатријског одбора од 1987. године, председник и иницијатор формирања Одбора. Активно је учествовао у развоју и едукацији са знаменитим прегаоцима развоја српске судске психијатрије.

ЗАКЉУЧАК

Од почетка шездесетих година прошлог века психијатри у Србији могу да се усавршавају у оквиру уже специјализације судске психијатрије на медицинским факултетима у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу. Данас ови факултети имају судскопсихијатријске комисије у оквиру судскомедицинских одбора које се баве врхунским вештачењима. Сви окружни и основни судови у Србији имају спискове сталних судских вештака из области психијатрије. Ужа специјализација за бављење судском праксом засад није обавезна. Савремена судска психијатрија у Србији ослања се на богатство традицију, а темељи на принципима и знању медицинске науке, заснованости на чињеницама, убедљивости, потпуности, јасноћи и наравно – етичности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Šternić M. Razvoj sudske psihijatrije u Srbiji. *Engrami*. 1980; 2(3):5-7.
2. Jovanović AA. Pravni status osoba sa poremećajem duševnog zdravlja u Srbiji. *Srp Arh Celok Lek*. 2004; 132(11-12):448-52.
3. Milovanović S, Milovanović D. Razvoj srpske psihijatrije od srednjeg veka do početka Drugog svetskog rata. *JAMA Srbija i Crna Gora*. 2005; 1(3):301-5.
4. Veljković S. Hronika sudske medicine u Beogradu. Beograd: Medicinski fakultet; 2009.
5. Dimitrijević B. Prvi srpski neuropsihijatar bio naš prvi lekar koji je pisao vukovski: čestiti veliki Jovan Danić. *Zadužbina*. 2005; 9(72).
6. Milovanović S. Prvi srpski psihijatri. *Srp Arh Celok Lek*. 2006; 134(9-10):457-65.
7. Mikić S, Marjanović M. Život i delo dr Vojislava Subotića – Mlađeg prvog srpskog sudske psihijatra. *Engrami*. 1992; 14(2-3):89-97.
8. Milovanović S, Jašović-Gašić M, Pantović M, Djukić-Dejanović S, Jovanović AA, Damjanović A, et al. The historical development of psychiatry in Serbia. *Psychiatr Danub*. 2009; 21(2):156-65.
9. Stojimirović D. Kazivanja data istoričaru srpske medicine sanitetskom đeneralu dr Vladi Stanojeviću-Trnskom. *Smederevo: Narodna biblioteka Smederevo*; 2007. p.52-4.
10. Milovanović S, Jevtić D. *Srpski biografski rečnik*. Novi Sad: Matica srpska; 2009.
11. Milovanović S. Nastava psihijatrije – Prof. dr Josif Vesel. In: Čolović R, editor. *Nastavnici Medicinskog fakulteta u Beogradu. Knj. 4. Nastavnici interne medicine, infektologije, pedijatrije, neurologije, psihijatrije i dermatovenerologije (od pedesetih godina XX veka do 1. oktobra 2005. godine)*. Beograd: Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu; 2007. p.329-30.

Development of Forensic Psychiatry in Serbia

Srdjan Milovanović^{1,2}, Aleksandar Jovanović^{1,2}, Miroslava Jašović-Gašić¹, Nikola Ilanković^{1,2}, Dušan Dunjić³, Aneta Lakić^{1,4}, Slavica Djukić-Dejanović^{5,6}, Milutin Nenadović^{7,8}, Dragiša Randjelović⁸, Dimitrije Milovanović

¹School of Medicine, University of Belgrade, Belgrade, Serbia;

²Clinic for Psychiatry, Clinical Center of Serbia, Belgrade, Serbia;

³Institute of Forensic Medicine, University of Belgrade, Belgrade, Serbia;

⁴Clinic for Child Neurology and Psychiatry, University of Belgrade, Srbija;

⁵Faculty of Medicine, University of Kragujevac, Kragujevac, Serbia;

⁶Clinic for Psychiatry, Clinical Center of Kragujevac, Kragujevac, Serbia;

⁷Medical Faculty, University of Kosovska Mitrovica, Kosovska Mitrovica, Serbia;

⁸Special Psychiatric Hospital „Dr Laza Lazarević“, Belgrade, Serbia

SUMMARY

The development of legislation in the field of mental health in our region is linked with the emergence and development of the oldest psychiatric hospitals in Serbia. The principle that the mentally ill who committed a criminal offense need to be placed in a psychiatric hospital instead of a prison was introduced at the same time as in the most developed European countries. The founders of the Serbian forensic psychiatry, Dr. Jovan Danić, Dr. Vojislav Subotić Jr. and Dr. Dušan Subotić, were all trained at the first Serbian Psychiatric Hospital ("Home for the Unsound of Mind") that was founded in 1861 in the part of Belgrade called Guberevac. Their successors were psychiatric enthusiasts Prof. Dr. Vladimir F. Vujić and Prof. Dr. Laza Stanojević. A formal establishment of the School of Medicine of Belgrade, with acquire-

ment of new experience and positive shifts within this field, based on the general act of the University in 1932, led to the formation of the Council of the School of Medicine, which, as a collective body passed expert opinions. Thus, the first Forensic Medicine Committee of the School of Medicine was formed and started its activities in 1931 when Forensic Medicine Committee Regulations were accepted. After the World War II prominent educators in the field of mental health, and who particularly contributed to further development of forensic psychiatry in Serbia were Prof. Dr. Uroš Jekić, Prof. Dr. Dušan Jevtić, Dr. Stevan Jovanović, Prof. Dr. Borislav Kapamadžija, Prof. Dr. Maksim Šternić, Prof. Dr. Josif Vesel and Prof. Dr. Dimitrije Milovanović.

Keywords: forensic psychiatry; Serbia; psychiatric hospital; committee

Примљен • Received: 10/01/2012

Прихваћен • Accepted: 01/06/2012